

ЧОМУ СПАЛАХУЮТЬ КОНФЛІКТИ: ЛОГІКА СУЧАСНОГО ПРОТИСТОЯННЯ ДЕРЖАВ

*«Конфлікти в міжнародних відносинах виникають там,
де перетинаються **влада, інтереси й ідентичність**»*

— Джозеф Най

Структура лекції

Чотири блоки причин міждержавного протиборства — від матеріальних ресурсів до цифрових революцій.

01

Економічний вимір

Природні ресурси, «ресурсне прокляття», геоекономіка, торговельні війни

02

Політико-територіальні вузли

Національний інтерес, імперський ревізіонізм, цілісність vs самовизначення

03

Ідентичність як зброя

Сакралізація війни, релігійний фундаменталізм, «зіткнення цивілізацій», геноциди

04

Революції та глобальний резонанс

Проксі-війни, цифровізація протестів, дезінформація, кібердиктатури

Боротьба за фізичні ресурси

40%

внутрішніх збройних конфліктів
(за даними ООН) пов'язані
з ресурсами

*«Найімовірніша причина війни —
зростаючий попит населення на
обмежені ресурси»*

— Майкл Клер

«Resource curse»

Ресурсне багатство слабких держав породжує
корупцію та перманентну війну за ренту.

Вуглеводні (нафта і газ)

Війни в Перській затоці (1990–91, 2003); мілітаризація Південнокитайського моря через шельфові поклади

Конфліктні мінерали (3TG) і ДР Конго

Тантал, кобальт, олово, золото фінансують угруповання (M23) за підтримки сусідніх держав

«Криваві алмази»

Сьєрра-Леоне, Ангола, Ліберія — наявність коштовностей подвоює ризик повернення війни

Нові поля битви: вода та геоекономіка

«ГІДРОЕГОЇЗМ»

- Басейн Нілу: гребля «Хідасе» Ефіопії проти інтересів Судану й Єгипту
- Річка Інд: загроза зриву угод між Індією та Пакистаном через посухи

Едвард Люттвак — «geo-economics»

Заміна прямого військового нападу фінансово-економічним удушенням супротивника — стратегічна шкода без втрат живої сили.

АРСЕНАЛ ГЕОЕКОНОМІЧНОГО ВПЛИВУ

Торговельні війни

США–КНР з 2018: взаємні мита, ембарго на мікрочипи, курс на decoupling

Валютні інтервенції

«Війни девальвацій» для штучних експортних переваг

Енергетичний тиск

Газові блокади РФ (2006, 2009, 2022) як важіль диктату

Боргові пастки

«Один пояс, один шлях» — порт Хамбантота (Шрі-Ланка) в оренді КНР на 99 років

Національний інтерес і «сакральність» кордонів

Реалістичний підхід

Ганс Моргентау: національний інтерес держави ґрунтується на виживанні через максимізацію власної влади та безпеки. Анархія міжнародної системи змушує держави боротись за вигідні плацдарми.

«Імперський синдром»

- Відмова колишньої метрополії визнавати незалежність сусідів
- Спроби відновити «зони привілейованого впливу» силовими методами

ЧОМУ ЗА ТЕРИТОРІЇ ВОЮЮТЬ НАЙЧАСТІШЕ

- Основа суверенітету, джерело ресурсів і глибина стратегічної оборони
- «Священна земля предків» — територіальні поступки суспільно неприйнятні
- Прагматичне маніпулювання: «маленька переможна війна» для легітимації еліт

Ірредентизм

Політичний рух, спрямований на захоплення земель сусідніх держав під гаслами «захисту земляків» і «відновлення історичної справедливості».

Цілісність vs Самовизначення

1

Територіальна цілісність

Непорушність визнаних кордонів: Статут ООН, Гельсінкі-1975, принцип *uti possidetis juris*

2

Право на самовизначення

Закріплене в пактах ООН для подолання колоніалізму

Кейс Косова (2008)

- Проголошення незалежності як крайній засіб захисту албанців від репресій режиму Мілошевича
- Міжнародний Суд ООН (2010): декларація не порушила міжнародного права, але визнання — політичне рішення держав
- Аргумент *sui generis* (унікальний випадок) проти страху «ефекту доміно»

Маніпуляція правом

Риторика РФ про «самовизначення» для псевдореферендумів у Криму та на сході України.

Резолюція ГА ООН 68/262: територіальні загарбання силою не можуть бути легітимізовані.

Географія територіальних суперечок

ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПРОСТІР — СТРАТЕГІЯ «ЗАМОРОЖУВАННЯ»

Україна

Окупація Криму й Донбасу (2014) → повномасштабна війна (2022) задля ліквідації державності

Грузія

Абхазія, Південна Осетія: інтервенція РФ у серпні 2008 р. проти євроатлантичної інтеграції

Молдова

Придністров'я: проросійський анклав за участю 14-ї армії для тиску на Кишинів

Нагірний Карабах

Претензії Вірменії й Азербайджану; воєнна зміна статус-кво на користь Баку (2020)

ГЛОБАЛЬНІ ВУЗЛИ НАПРУЖЕНОСТІ

Кашмір

Зона бойових дій між ядерними Індією та Пакистаном; претензії КНР на Аксай Чин

Статус Тайваню

Принцип «Єдиного Китаю» проти фактичної суверенності демократичного Тайваню під гарантіями США

Східна Азія

Сенкаку/Дяоюйдао, Курильські острови — національна гордість і морські ресурси

Ідеологічні та релігійні витоки протистоянь

60%+

збройних конфліктів у 2010-х
мають релігійний вимір
(Уппсальський університет)

Семюел Гантінгтон

«Зіткнення цивілізацій»: поділ світу на 9
культурно-релігійних макроцивілізацій.
Майбутні конфлікти — на лініях розлому
між ними.

*Неможливість компромісу: догми й
сакральні поняття роблять відступ
«зрадою віри».*

Внутрішньоісламський розкол

Протистояння сунітів і шиїтів — геополітичний двигун конфліктів у Сирії, Іраку, Ємені

Транснаціональний екстремізм

Проект «Ісламської держави»: масовий терор, знищення меншин (єзидів)

Комунальні спалахи

Індуїсти проти мусульман (Гуджарат, 2002); християни проти мусульман (Молуккські острови, Індонезія)

Етнічні конфлікти: механіка ескалації

КОМПЛЕКС ПРИЧИН МІЖГРОМАДСЬКОГО НАСИЛЬСТВА

- Структурні:**
Безсилля центрального уряду, колапс правоохоронної системи
- Політичні:**
Монополізація влади однією групою, дискримінація меншин
- Економічні:**
Горизонтальна майнова нерівність, позбавлення базових прав
- Культурні:**
Пропаганда вищості, нагнітання страху асиміляції

МАСШТАБИ ГУМАНІТАРНИХ КАТАСТРОФ (загиблі, тис. осіб)

Геноцид у Руанді (1994) залишається наймасштабнішим прикладом — понад 800 000 загиблих тутсі за 100 днів.

Криза рохінджа в М'янмі (2017)

Силова зачистка та депортація сотень тисяч мусульман буддійськими силовиками — ООН назвала це «підручковим прикладом етнічної чистки».

Революції як каталізатор міждержавних воєн

Уроки:

падіння режиму змінює стратегічний баланс сил у регіоні й провокує зовнішніх гравців на відкрите чи приховане втручання — внутрішня революція рідко залишається внутрішньою справою.

Цифрова архітектура сучасних революцій

Мережева мобілізація

- Заклики до протесту поширюються за лічені години
- Децентралізований рух без лідерів: Telegram, Signal
- Гонконгська тактика «Be Water»

Глобальна медіатизація

- Прямі трансляції Al Jazeera, BBC, CNN тиснуть на режими
- Понад 75% онлайн-читачів Арабської весни — поза регіоном

Цифровий авторитаризм

- Блекаути мобільного зв'язку та інтернету (Єгипет, Білорусь, М'янма)
- Біометричне розпізнавання облич для арештів (КНР)
- Кібератаки та spyware проти опозиціонерів

Глосарій

Економічні інтереси

Матеріальні потреби держави (сировина, ринки, транзитні шляхи), що визначають вектор зовнішньої експансії

Ідеологічна напруга

Конфронтація спільнот, спричинена несумісністю базових цінностей, вірувань чи світоглядних моделей

Геоекономіка

Досягнення зовнішньополітичних цілей методами торговельного, валютного та інвестиційного примусу

Територіальний суверенітет

Непорушне верховенство влади держави над власним простором; його порушення — акт агресії

Революція

Радикальна зміна устрою, що ламає баланс сил і приваблює пряму чи гібридну зовнішню інтервенцію

ПІДСУМКОВІ ВИСНОВКИ

- 1 Економічні мотиви (контроль над сировиною чи ринками) найчастіше маскуються політиками під захист «національної гордості» чи «історичних кордонів».
- 2 Глобалізація не усунула воєн — вона перенесла їх у площину геоекономічних ембарго, інформаційних операцій та боротьби за критичні технології.
- 3 Територіальні й релігійні конфлікти залишаються найнебезпечнішими: сакралізація предмета суперечки блокує класичний дипломатичний компроміс.